

sti (kadije, kapetani, age, ulema), zanatlije i trgovci. Bilo je i Vlaha u statusu filuridžija. Kroz ove podatke mogu se pratiti demografska kretanja stanovništva, opadanje broja muslimanskog stanovništva u 18. stoljeću uslijed učešća u ratovima i epidemija zaraznih bolesti, naseljavanje vlaškog stanovništva u nenaseljena mjesta Tešanjskog kadiluka...

Čitaoci koje zanima privredna historija Tešanjskog kadiluka ovdje će naći podatke o prisutnosti sljedećih zanata: saračkog, krojačkog, kožarskog, berberskog, pekarskog, slastičarskog i nalbentskog. Jedan zanimljiv dokument govori o zabrani izvoza meda, masla i drugih proizvoda zbog nestašice u Bosanskom ejaletu. Pored informacija o porezima može se vidjeti da je bilo i zloupotreba lokalnih službenika, kad seljaci, neovisno o konfesiji, napuštaju svoje posjede i bježe u druge krajeve. U sidžilu je zabilježena adaletnama koja je izdana upravo u cilju zaštite stanovništva od zloupotreba ajana i muteselima koji su na svoju ruku uzimali od naroda poreze.

Ovo je tek jedan brzi hod kroz obilje građe koju pruža ovaj izvor. Orijentalni institut je prepoznao neophodnost prezentiranja svih dokumenata *in continuo*, a pošto je očito koliko nose dragocjenih elemenata za brojne naučne oblasti, opravdana je naša svesrdna preporuka da oni budu maksimalno iskorišteni. ■

Ramiza Smajić

Maglajski sidžili 1816 - 1840. Prevele i i priredile Dušanka Bojanić – Lukač i Tatjana Katić, Bošnjački institut – Fondacija Adila Zulfikarpašića, Sarajevo 2005, 690.

U raznovrsnoj i bogatoj arhivskoj građi osmanske orijentalne provenijencije *sidžili* – kadijski protokoli, zauzimaju izuzetno važno i značajno mjesto. U njima su bilježene ne samo sudske presude i odluke, nego i sve vrste dokumenata koje je kadija dobivao od pokrajinske i centralne vlasti, a koji su se narodu morali obznaniti na području kadiluka. Slikovito rečeno, sidžili u dobroj mjeri podsjećaju na krvotok u ljudskom organizmu gdje i najmanji kapilari imaju svoje mjesto i ulogu. To je slučaj i sa svim vrstama dokumenata koje nam pružaju. Zahvaljujući tome osmanisti s pravom ovoj vrsti izvora posvećuju izuzetno veliku pažnju.

Maglajski sidžili 1816-1840. pisani su u vrijeme sultana Mahmuda II (1808-1839). On je u toku svoje vladavine izvršio brojne reformne mjere u cilje evropeizacije Osmanskog carstva.

Zahvaljujući Dušanki Bojanić - Lukač i Tatjani Katić uz nesumnjivu stručnu pomoć urednika i recenzenta prof. dr. Fehima Nametka i naravno uz pomoć i podršku Bošnjačkog instituta - Fondacija Adila Zulfikarpašića, kao i samog vakifa, u prilici smo da se upoznamo sa sadržajem 39 fermana, 53 bujrukdije, 15 popisa, 14 teskera, 9 murasela o postavljanju kadije i naiba, 5 arzuhala, 1 maruza, te 231 bilješke.

U *cirkularnim aktima* vidljiva je briga predstavnika osmanske vlasti za regulisanje poštanske službe, slobodi kretanja sultanovih podanika, te vrijednosti i kvaliteti novca toga vremena, kao i borba vlasti da suzbije njegovo falsifikovanje. Tu su i razne vrste dokumenata, kao što su *fermani* o rođenju prinčeva i stupanju na prijesto sultana Abdul Medžida. Uglavnom se radi o dokumentima koji su cirkulatno iz Istanbula slati u sve kadiluke Imperije.

Posebno su za historičare važni dokumenti *Maglajskih sidžila* koji se odnose na imenovanje novih bosanskih valija među kojima su Sulejman – paša Skopljak i Seid Ali Dželal – paša. Njima se u donošenju određenih odluka od strane Visoke porte daju široka ovlaštenja. To je vrijeme kada centralna vlada nastoji sprovesti reformne mjere zamjenjujući do tada klasične institucije koje su u međuvremenu prevaziđene, novim, po ugledu na evropske zemlje. U sklopu toga su i odluke o zabrani nošenja oružja u urbanim sredinama, vakufskoj kontroli, te imenovanju određenih ličnosti na značajnije dužnosti u ovoj pokrajini. Znajući da se još od Karlovačkog mira 1699. godine Bosanski ejalet nalazi na najisturenijem dijelu Osmanskog carstva u njegovom evropskom dijelu, država dužnu pažnju poklanja fortifikacionim objektima, njihovoj borbenoj sposobnosti i opskrbljenosti oružjem i municijom. Istovremeno, predstavnici vlasti vode računa i o prehrambenim namirnicama za potrebe stanovništva, posebno se interesujući za žitarice, ne dozvoljavajući njihovu prodaju van granica Bosne. Ovi dokumenti nalaze se u dijelu pod naslovom *Akta Bosanskog ejaleta*.

Treća vrsta dokumenata odnosi se neposredno na maglajski kadiluk. Zato su ih prevodioci i priređivači stavili u posebni dio pod naslovom *Dokumenta maglajskog kadiluka*. Zahvaljujući njima u prilici smo da vidimo da je tokom 24 godine, koliko je vremenski period ovih sidžila, dužnost kadije obaljalo sedam, a naiba šest lica. To znači da je i pored slabljenja autoriteta centralne vlasti, u ovom kadiluku nastavljena praksa da sudsku vlast u jednom mjestu kadija može obavljati u prosjeku četiri do pet godina. Za historičare su interesantni dokumenti koji se odnose na taksit i druga poreska opterećenja. Tu su brojni spiskovi u kojima se precizno navode stavke za određene novčane izdatke, te brojni prigovori domaćeg stanovništva na određene poreske nepravilnosti.

Ne samo na državnom, nego i na lokalnom nivou, osmanske vlasti vode računa i o komunikacionoj povezanosti naseljenih mjesta. Tako je bilo i u maglajskom kadi-

luku. U cilju zaštite od uznemiravanja od strane odmetnika, lokalna vlast traži uzajamno jamčenje svih koji žive u jednom mjestu. Ta vrsta uzajamnog garantovanja je poznatija pod imenom *čefilema*. Iz njih, iskusniji znanstvenici mogu saznati obilje podataka o naseljenosti mjesta, ali i o svakodnevnom životu sredine o kojoj je riječ.

Među dokumentima su i oni koji se odnose na zavještenja, brakove, razvode i slično. Interesantno je primijetiti da u maglajskim sidžilima nemamo ni jedan dokument koji se odnosi na vrijeme između 1830. i 1833. godine, tj. iz doba nama poznatog kao *Pokreta za autonomiju*. Šta je tome razlog, vjerovatno ćemo dobiti odgovor nekom drugom prilikom.

Kada čitamo dokumente *Maglajskih sidžila* naići ćemo i na vrlo interesantne podatke vezane za molbe i sporove. Kako su nam na to ukazali prevodioci i priređivači, ti dokumenti o međusobnom sporenju odnose se 40% na muslimansko, 40% na pravoslavno i katoličko, odnosno nemuslimansko, te svega 20 % na međusobne kršćansko – muslimanske sporove. Upravo nam ovo kazuje da su se ljudi i sporili zbog materijalnih, a ne konfesionalnih razloga. Time se negira teza o višestoljetnoj međusobnoj konfesionalnoj borbi stanovništva sa ovoga tla.

Slične primjere iz ovoga, kao i drugih kadiluka, imamo ne samo u prvim decenijama XIX, nego i iz ranijih stoljeća. Vremenom će historijska nauka, kada se bude govorilo jezikom činjenica, pobijati sve što se do sada zasnivalo na mitu, mitologiji i za dnevno - političke potrebe. I ovi maglajski sidžili nam to rječito potvrđuju.

Posebna vrijednost je da pored regista, dr. Dušanka Bojanić – Lukač i mr. Tatjana Katić u ovoj knjizi donose kopije *Faksimila* i *Transkripciju dokumenata maglajskih sidžila* (str. 247- 659), te *Indeks vlastitih imena* i *Indeks geografskih pojmova* koji čitaocu i istraživaču pomažu da lakše dođu do informacije za ličnost i mjesto koje ih interesira.

Od početka do kraja, knjiga *Maglajski sidžili 1816-1840*. ne samo da upotpunjuje naša dosadašnja saznanja, nego pružaja svježinu u mozaičkom upoznavanju prostora kako Maglaja, tako i teritorije cijele Bosne i Hercegovine, ali i šire. Za ovako lijep utisak i znanstveni nivo najzaslužniji su prevodioci, koji su najstručnije uradili ovaj dio posla, kao što su cio rukopis priredili za štampu sa svojim brojnim veoma korisnim napomenama, komentarima i fusnotama, kao i *Bošnjački institut* kao izdavač. Sigurno je da će ovo djelo biti podsticaj da uskoro čitamo što više sličnih znanstvenih izvora i djela u korist nauke i sredine u kojoj nastaju i publikuju se. ■

Enes Pelidija